

RESTITUTIO

Nicolae GOSTAR

SOARTA ORAȘELOR DIN DACIA DUPĂ ANUL 271 d. Hr.¹

The Fate of the Roman Urban Settlements in Dacia after AD 271

This article represents the text of a paper presented by my *Meister*, the late Professor Gostar – historian of Antiquity, classical philologist, epigraphist and archaeologist – at the University of Jassy, in January 1975. His untimely and unhappy end in 1978 has made impossible the revision and the publication of the text by Professor Gostar himself.

I must say that in January 1975 this paper provoked rumour and many debates. Most of his colleagues believed his thesis seemed to be too ‘Roeslerian’.

I received this text from the Professor's family in 1993, and I tried to publish it in a scientific journal, but I failed, for reasons that are still unknown to me. Although my friend and colleague, Professor Victor Spinei, finally published it in a cultural journal, I believe the author's ideas and research methods deserve to be known by historians, too.

---

¹ **Nota editorului:**

Paginile acestea reprezintă o conferință, pe care Profesorul Nicolae Gostar a susținut-o, în ianuarie 1975, la Universitatea din Iași. Moartea năprasnică și neașteptată l-a împiedicat pe preaiubitul meu *Meister* să definitiveze și să publice acest text, așa cum s-a întâmplat, din păcate, și cu altele, asupra cărora Profesorul – cu proverbiala-i acribie – întârzia ani de zile până atingea, practic, exhaustivitatea bibliografiei pertinente. Am intrat în posesia acestui text, cândva, în vara anului anului 1993 și am încercat să-l public într-o revistă de istorie veche și arheologie, unde Profesorul Gostar a publicat frecvent. Din motive mai greu de înțeles, textul nu a intrat în sumarul publicației în cauză. El a fost publicat, prin deosebita amabilitate a prietenului și colegului Victor Spinei, m.c. al Academiei Române, în paginile revistei culturale *Moldova*. Sunt încă de părerea că ideile exprimate în acest text de către Profesorul Gostar și, în egală măsură, poziționarea lui metodologică sunt mult prea importante pentru a nu se regăsi și în cuprinsul unei reviste științifice. Textul conferinței a fost păstrat în integralitatea lui, iar micile mele intervenții au corectat doar inadvertențele minore, care apar, *urbi et orbi*, în orice text destinat, inițial, doar prezentării lui publice și nu publicării. De asemenea, nu am crezut necesar să confecționez un *apparatus criticus*, tocmai pentru a nu abate atenția de la lectura atentă a textului în sine și de la receptarea critică a ideilor și atitudinii metodologice, așa cum au fost ele exprimate și susținute, acum peste 30 de ani, de către Profesorul Gostar, unul dintre cei mai importanți istorici români ai Antichității (Vasile Lica, Galați).

Professor Gostar states that after AD 271, the Roman cities in the former Roman province of Dacia disappeared because Aurelianus had removed a great part of the urban population in Dacia Aureliana. This fact is also proved by archaeological research, *e.g.*, the number of inhabitants in the former capital of Roman Dacia – *Colonia Ulpia Traiana Sarmizegethusa* – was approximately 5-10% of its population living there before AD 271.

In the Procopius' *De aedificiis*, one can find a significant number of names of the Roman cities of Dacia Traiana that had been translated to the south of the Danube, in Dacia Aureliana: *Trans-Dierna*, *Trans-Apulum* etc. (see the list, *infra*, in Gostar's paper).

The great Roman cities in Dacia had almost entirely been destroyed by the Barbarians. In this respect, in former Roman province of Dacia shortly after AD 271 there was no urban economy, no urban life, no urban culture. All the names of the great Roman cities do not exist in the Romanian language any more, except for the names of the great rivers – Oltul, Mureşul, Timişul, Someşul etc.

The comparison with the force and resistance of the Roman civilisation and culture in the former Roman provinces of Gallia and Hispania is significant, the situation of Dacia is almost similar to the situation of Britannia, Noricum, Raetia and Vindelicia.

Professor Gostar also gave an answer to the question: *why did Romanisation disappeared in Britannia and why it did not in Dacia?* He states that the Celtic *gentes* were not romanized, while the Dacians were completely romanized.

*

Academicianul C. C. Giurescu, în monografia sa, apărută nu demult, *Formarea poporului român*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1973, p. 101, drept concluzie, scrie următoarele: „Continuitatea daco-romanilor în ţinutul carpato-danubian a fost tot atât de normală ca şi continuitatea gallo-romanilor în Gallia şi a ibero-romanilor în Spania”.

Concluzia acad. C. C. Giurescu este o concluzie falsă, deoarece ea nu se rezimă pe nici o cercetare făcută în mod corect ştiinţific. Este evident că la enunţul unei asemenea concluzii nu au lipsit sentimentele naţionale, prin care se încerca a se demonstra că romanitatea nord-dunăreană nu ar fi mai prejos decât romanitatea gallică sau iberică.

Dar această concluzie are darul de a induce în eroare pe cititorul român, iar pe cititorul strein de a nu fi convins de adevărata natură a romanităţii nord-dunărene, căci astăzi este un lucru bine demonstrat că altfel s-a ajuns la conservarea romanităţii în Gallia, altfel în fostele provincii

iberice, altfel în Raetia și tot altfel în Dalmatia sau în cele două provincii moesice. La fel, alta a fost soarta romanității în Britannia, în cele două provincii germanice, în provinciile Noricum și cele două Pannonii sau în provinciile africane. Nu trebuie, deci, a ascunde adevărul, deoarece față de nici un alt popor nu avem nici un motiv de a ne speria de adevăr.

*

În ultimii ani de existență a provinciei Dacia de la nordul Dunării, pe teritoriul ei existau următoarele orașe: *coloniae* – *Apulum* (Alba Iulia), format de fapt din două orașe (o *colonia* și un *municipium*), *Sarmizegetusa*, *Napoca-Cluj*, *Potaissa* (Turda), *Drobeta*-Turnu Severin și *Romula* (Reșca în Oltenia); *municipia* – *Dierna* (Orșova), *Tibiscum* (Jupa în Banat) și *Porolissum* (Moigrad în jud. Sălaj), deci, în total, nouă orașe cu o numeroasă populație și cu un intens puls de viață economică.

În afară de acestea, mai existau următoarele localități, importante centre economice, bine populate, dar fără statut de *colonia* sau de *municipium*, astfel: *Pagus Micia* (Vețel), *Pagus Aquensis* (Călan), *Germisara* (Cigmău), *Samum* (Cășei), Gherla, *Sucidava* (aproape de vărsarea Oltului în Dunăre), Cioroiul Nou (jud. Dolj), Slăveni (jud. Olt), Cristești, lângă Târgu Mureș, Ilișua (jud. Bistrița-Năsăud). Apoi se mai cunosc: *Ampelum* (Zlatna), centrul administrației aurifere, și *Alburnus Maior* (Roșia Montană), centrul exploatării aurifere. Numeroase *villae rusticae*, mari ferme agricole, se găseau pretutindeni, precum și așezări mici agricole ale dacilor sau ale coloniștilor romani, foarte numeroase, dar al căror număr este greu de a se stabili. La acestea se mai adăugau așezările păstorești ale dacilor, care trebuiau să fi fost foarte numeroase, de vreme ce exista în Dacia – și numai în Dacia – un *conductor pascui et salinarum*, adică „arendatorul impozitului perceput pentru folosirea pășunilor și a exploatării sării”.

În concluzie, provincia Dacia era intens locuită de urmași ai coloniștilor romani și **de o numeroasă populație dacică agrară și păstorească, romanizată în majoritatea ei sau, mai corect spus, în totalitatea ei.**

*

Odată cu plecarea celor două legiuni, *leg. V Macedonica* și *leg. XIII Gemina* în Pannonia Superior, prin anul 259 sau 260, pentru a sprijini pe împăratul Gallienus împotriva uzurpatorului Ingenuus și apoi pentru a apăra nordul Italiei împotriva neamurilor germanice, care pătrunseseră până aici, apărarea provinciei Dacia a fost mult slăbită, așa încât, după cum arată breviatoriile romani, acum (sau la câțiva ani după 260) a avut loc *Dacia*

amissa, adică „Dacia (este) pierdută”. Locuitorii Daciei rămân fără apărare, fiind aproape total lipsiți de sprijinul armatei.

După moartea lui Gallienus, la 28 martie 268, următorul împărat, Claudius II Gothicus, după multe și mari eforturi, reușește să dea lovituri zdrobitoare goților și altor neamuri germanice care jefuiau provinciile romane balcanice, dar el nu mai reușește să reocupe Dacia. Ultimele dovezi pentru o stăpânire romană în Dacia se opresc la puțină vreme după anul 260; după acest an, nu mai cunoaștem niciun guvernator al Daciei și nicio unitate militară pe teritoriul ei. După stabilirea unei stări normale a lucrurilor, cele două legiuni se vor întoarce în Dacia, dar ele nu vor mai ocupa vechile lor castră din centrul Daciei, ci se vor opri în partea de sud a Olteniei și a Banatului. Câțiva ani, populația civilă va avea multe de îndurat din partea neamurilor germanice, care jefuiau și pustiau orașele și localitățile Daciei. Deținem o informație precisă, că în anii de sfârșit ai domniei lui Gallienus și de început ai domniei lui Claudius II Gothicus, un impresionant număr de neamuri germanice (*Greutungii, Ostrogothi, Thervingi, Victophali, Thaiphali, Borani, Urugundi, Vizi, Gipedes*) sunt prezente la Dunăre, dintre care unii se vor fi năpustit asupra Daciei, pe care o pradă cumplit și alții se vor face stăpâni pe teritoriul și populația ei.

Împăratul următor, Aurelianus, și-a dat seama de imposibilitatea de a mai scoate pe barbari din Dacia. Biograful împăratului Aurelianus ne informează corect, când spune că a retras din Dacia armata, iar pe provinciali (*provinciales*) i-a așezat la sud de Dunăre, unde a întemeiat o nouă Dacie. Eutropius este mai clar, când spune că Aurelianus i-a adus pe romani din orașele și de pe ogoarele Daciei (*abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae*) i-a așezat în sudul Dunării, în noua Dacie, pe care a întemeiat-o acest împărat. Un izvor bizantin precizează că *cei aduși de Aurelianus erau urmașii coloniștilor* și că i-a adus din Dacia din cauza pericolelor la care era expuși acolo.

Toate aceste informații sunt *în parte* adevărate, căci ele au fost verificate în urma cercetărilor arheologice. Acestea au dovedit pentru Sarmizegetusa romană, că orașul, după 271 (anul retragerii aureliene, dacă acesta va fi fost), dacă nu a rămas pustiu, a rămas slab locuit, în proporție de aproximativ 5%-10%; la fel se depopulează, în mod masiv, *Apulum, Potaissa, Napoca, Romula, Tibiscum, Porolissum, Pagus Aquensis, Pagus Miciensis, Samum, Ampelum, Alburnus Maior, Gherla, Cristești* pe Mureș, multe așezări rurale și sunt părăsite vilele rustice ale marilor proprietari agricoli.

În orașe, rămâne o populație săracă, fără pretenții de confort, care nu va mai construi în piatră, nu va mai scrie, nu va mai înălța altare sau temple zeilor. După jaful barbar, aspectul orașelor din Dacia era dintre cele mai

dezolante: palate și locuințe abandonate, incendiate și distruse; templele, cu altarele lor părăsite, cu statuile zeilor căzute la pământ; statuile împăraților, guvernatorilor și demnitarilor răsturnate și decapitate, iar cimitirele, în special monumentalele sarcofage de piatră, erau profanate și jefuite.

Locuitorii rămași nu vor mai continua *viața de cetate romană*, cu magistrați, cu consilii orașenești, cu colegii meșteșugărești, cu asociații negustorești sau colegii religioase. Vor uita cultura romană, dreptul roman, viața religioasă romană. Această populație este analfabetă, iar meșteșugarii de altădată și de înaltă calitate nu se mai găsesc. Oricum, în produsele meșteșugărești se simte un total regres. Peste tot se vedeau urmele unui invadator nemilos, care a lăsat în urma lui ruine, tristețe și durere, iar orașul, la nord de Dunăre, pentru multe secole, va înceta să mai existe.

Retragerea, din partea lui Aurelian, a unei numeroase populații romane *din orașele și așezările intens locuite* de la nord de Dunăre la sud de Dunăre a fost o măsură de salvare a vieții și avutului cetățenilor romani și, totodată, de salvare a prestigiului numelui de Imperiu Roman. De fapt, este singura abandonare ordonată a unei provincii, făcută în relativ bune condiții, așa cum, mai târziu, conducerea romană nu va mai fi în stare să o facă. În alte părți, după ce armata s-a retras, populația civilă a fost lăsată la voia cuceritorului.

*

Despre mutarea *majorității populației din orașe și din localitățile mai importante*, la sud de Dunăre, ne stau mărturie câteva dovezi oferite de autorii vechi, care nu pot fi ușor contestate și din care se deduce că unele din localitățile nord-dunărene continuă să existe cu același nume și la sud de Dunăre. Din câte cunoaștem noi, acest aspect nu a fost încă studiat de cei care s-au ocupat de această problemă.

*

Localitățile din Dacia, de pe malul stâng al Dunării, le regăsim după retragerea aureliană în noua Dacie, pe malul din dreapta Dunării. Astfel, pornind pe malul Dunării de la Apus spre Răsărit, întâlnim următoarele situații:

Dierna (Orșova), la nordul Dunării, **după 271**, **Transdierna** la sudul Dunării. La nordul Dunării, rămâne numai un *castellum*. În secolul VI, **Transdierna** își schimbă numele în **Dierna** (de fapt **Zernes**, romanizat), deoarece vechea **Dierna** nord-dunăreană nu mai exista;

Drobeta-Turnu Severin, la nordul Dunării, **după 271**, **Transdrobeta** la sudul Dunării. La nordul Dunării nu rămâne decât un *castellum*, ceva mai mare decât cel de la Orșova. În secolele următoare, *castellum* de la nord de

Dunăre își va schimba numele din *Drobeta* în *Theodora*, căci vechea *Drobeta* nu va mai exista. La fel, tot în secolul VI, localitatea de la sud de Dunăre își va schimba numele în *Pontes*, după ruinele Podului lui Traian, deoarece vechea *Transdrobeta* nu mai spunea nimic;

Alba, localitate neidentificată la nord de Dunăre, în Oltenia, **după 271**, *Transalba* la sud de Dunăre;

Lucus, localitate neidentificată la nord de Dunăre, în Oltenia, după 271, *Translucus* la sud de Dunăre;

Încă o localitate, transmisă incorect de Procopius, *Tra(n)snia*, tot la sud de Dunăre, existentă în secolul VI.

*

Luând drept criteriu constatarea prezenței orașelor de pe **malul nord-dunărean** pe **malul sud-dunărean**, **după anul 271**, ne-am pus întrebarea, unde pot fi orașele din interiorul Daciei, după abandonarea provinciei?

Cercetând izvoarele secolelor IV și VI, credem ca numele unor orașe ale **Daciei Traiane** ar putea fi regăsite pe teritoriul **Daciei Aureliene**. Atragem însă atenția că cele mai multe se găsesc în opera *De aedificiis* a lui Procopius din Caesarea, de pe timpul lui Iustinian și unde un însemnat procent de localități apare cu nume corupt. Câteva exemple sigure: *Limo* în loc de *Dimo*, în nordul Bulgariei; *Zicidava* în loc de *Sucidava*; *Neaioduno* în loc de *Noviodunum*; *Tillito* în loc de *Cilico*; *Axiopa* în loc de *Axiopolis*; *Grapso* în loc de *Aegyso*; *Adina* în loc de *Altina*; *Scedeva* în loc de *Sacidava*; *Diniscarta* în loc de *Dinogetia*, toate din Dobrogea; *Sycibida* în loc de *Sucidava*, cea din Oltenia. Astfel și denumirea vechilor **orașe nord-dunărene** ar putea fi regăsită în numele celor din Dacia sud-dunăreană:

1. **Ἄμουλο**, la Procopius, *De Aed.*, IV. 4, nu poate fi nici tracic și nici roman; are înțeles numai dacă îl considerăm că a fost transmis greșit de Procopius, **Ἄμουλο** în loc de **Ἄπουλο**, *Apulum*, cunoscut oraș în Dacia Traiană;
2. **Πότες**, *ibidem*, nu poate fi nici tracic și nici roman; are înțeles dacă îl considerăm transmis **Potes** pentru **Potaissa**, cunoscut oraș al Daciei Traiane; corectura este admisă numai în cazul că **Potes** nu ar fi dublet pentru **Pontes**;
3. **Romulianum**, la Lactantius, *De mort. persecut.*, 9. 2 și Aur. Victor, *Epit.*, 40. 16; **Ῥομυλιανᾶ**, la Procopius, *ibid.*; **Romula**, colonie romană în Dacia (Oltenia);
4. **Μώτρεςες**, la Procopius., *ibid.*; în Dacia Traiană **Amutrium**, în Oltenia, pentru **Ad Mutrium** „La Motru”; la Procopius, **Μώτρεςες** pentru **Motrenses**, corect cu *o*, cum se păstrează azi, **Motru**;

5. Πέτρεις, la Procopius, *ibid.*; în Dacia Traiană **Petriș**, Uroi, jud. Hunedoara;
6. Κοιμεδαβα, Κοιμούδεβα, la Procopius, *ibidem*, IV, 1 și VI, 4; în Dacia Traiană **Cumidava**, Râșnov;
7. Καπούτβοες, la Procopius, *ibidem*, IV.6. 6, **Caput Bovis**, „Capul Boului”; în Dacia Traiană **Caput Bubali** „Capul Bourului”. Procopius ne informează că localitatea *Caput Bovis* a fost întemeiată de împăratul Traian. Desigur că mai curând este vorba de *Caput Bubali* din Dacia Traiană, căci *Traian nu a întemeiat localități mărunte la sud de Dunăre, ci numai la nord de Dunăre*. Este o foarte importantă informație, deoarece aflăm că tradiția întemeierii prin Traian, la nord de Dunăre, s-a transmis și după mutarea localității la sudul fluviului. Urmașa localității de la nord de Dunăre mai păstrează și azi numele de **Valea Boului**, dar, spre regret, că, acum, dintr-o eronată înțelegere a sensului acestui vechi toponim, a fost schimbat cu un nume care nu are nici o legătură cu trecutul nostru.

*

A rămas, totuși, în Dacia Traiană un singur oraș: acesta a fost **Sucidava**, Celei, din sudul Olteniei, pe malul stâng al Dunării. Aici se continua aceeași viață orășenească și după anul 271. Orașul nu a fost mutat la sud de Dunăre, căci atunci ar trebui să apară în documente sub **Transsucidava**, ca și *Transdierna*, *Transdrobeta* etc. *Sucidava*, în anii domniei lui Constantin cel Mare, a fost un oraș înfloritor, cu o puternică viață romană și cu nimic mai prejos decât orașele romane de pe malul drept al Dunării. De abia spre sfârșitul secolului VI, în urma atacurilor pustiitoare ale avarilor și slavilor, *Sucidava*, ultimul oraș al Daciei, dar și cel mai vechi oraș al Daciei – care datează din primii ani ai secolului I, deci cu o existență de aproximativ șase sute de ani – își încetează pentru totdeauna existența și numele.

*

Odată cu dispariția orașelor din Dacia, dispar și numele lor și amintirea lor. În locul unei populații orășenești, mai mult și mai puțin înstărite, de mari și mijlocii proprietari agricoli, rămâne o **populație romană săracă, agricolă și păstorească**, cumplit asuprită și nemilos exploatată de cuceritorul barbar. Așa se explică de ce dispare, pentru totdeauna, **orașul, viața orășenească și numele orașului** și, din epoca stăpânirii romane, se păstrează doar numele marilor râuri: Oltul, Mureșul, Timișul, Someșul, Ampoiul etc.

*

Până la un anumit punct, existau situații similare și în alte provincii. Astfel, în **Britannia**, generalul roman Flavius Claudius Constantinus, după ce în anul 407 a fost proclamat împărat de armata provinciei, în 411 (sau 413) trece în Gallia, în fruntea armatei sale.

Acesta este sfârșitul, de toți recunoscut, al dominației romane în Britannia, plecarea armatei însemnând încheierea stăpânirii Imperiului. **La fel și în Dacia: plecarea legiunilor în timpul lui Gallienus, reprezentând finalul dominației romane.**

Spre deosebire de Dacia însă, în Britannia, *populația de la orașe nu a fost evacuată, aici orașul continuă să existe*. Împotriva invadatorilor – saxoni, angli și iuți – populația romană, împreună cu celții localnici, încearcă să reziste, dar fără succes. În Dacia la fel, populația romană, în secolul IV, se apără în amfiteatrul de la Sarmizegetusa, pe care îl transformă în fortăreață, sau în vechile castre romane părăsite.

Zadarnic populația romană și celtică din Britannia face apel conducerii romane pentru a fi apărată, căci Roma nu mai poate interveni. Planul generalului roman Aetius de a recupea Britannia nu s-a mai putut realiza. Romanul Ambrosius Aurelianus, pe la mijlocul secolului V, mai conduce încă pe romano-celți în lupta împotriva cotropitorilor, iar apoi legendarul celto-roman *Arthur*, de fapt *Artorius* (nume roman), organizează o susținută rezistență, dar nu pentru multă vreme. Orașul roman continuă să existe, dar populația romană din orașe, în mod treptat, se va germaniza. Cultura romană, sub forma creștină, se va menține numai în mănăstiri.

Dar, spre deosebire de Dacia, în Britannia romanitatea dispare. Fenomenul este explicabil, deoarece în Britannia populația celtică nu a fost romanizată, pe când **în Dacia populația dacică, cea care constituie fondul romanității nord-dunărene, a fost complet romanizată.**

În privința continuității elementului roman, se poate face o comparație cu situația din Raetia, Vindelicia și Noricum. Și de aici se va retrage armata și administrația romană, dar populația romană rămâne pe loc și este prezentă în orașele de aici până spre sfârșitul secolului V, când Odoacru, conducătorul germanilor, în anul 488, dă dispoziția ca: *universos iussit ad Italiam migrare Romanos* (el a poruncit ca toți romanii să plece în Italia). Rămâne însă o bună parte din populația rurală, în special păstorească, în timp ce orașele se vor germaniza repede. La Regensburg bunăoară (*Ratisbona*, în antichitate *Castra Regina*), în Vindelicia, până pe la începutul secolului VI, episcopii poartă nume latin, apoi numai germanic.

Este important de a se menționa, aici, o interesantă maximă, datorită unui călugăr bavarez din secolul VIII sau IX. Este vorba de *Glosarul din Kassel*, glosar bilingv, ce consta în traducerea în **limba latină**, specifică

provinciei Raetia, a câtorva cuvinte și expresii uzuale din **Althochdeutsch**. Dar sigur ca la baza acestui glosar stau alte lucrări mai vechi, din secolul VII sau poate secolul VI. Glosarul este, în orice caz, cel mai vechi monument de limba retoromană. În acest glosar, găsim și următoarea expresie, care trebuie că a fost uzuală în secolul VI și următoarele la germanii stabiliți în Raetia și Vindelicia:

**"Stulti sunt Romani,
Diligentes sunt Germani"**

Deci **stulti** – „proști”, „înapoiți”, „săraci”, „oropsiți” – sunt **Romani**, dar **diligentes** – „deștepți”, „mândri”, „superiori” sunt **Germani**.

Aceasta nu este numai o simplă laudă națională, ci și o situație, o stare de fapt, de decădere economică și socială a romanilor din regiunile ocupate și stăpânite de germani. De altfel, începând din secolul VII, a fi **roman** nu mai era nicio mândrie.

Situația a fost la fel de nefericită și pentru romanii rămași în Dacia Traiană. Crunt exploatați de numeroasele neamuri germanice, care vor stăpâni fosta Dacie Traiană după 271, *Victophali*, *Thaiphali*, *Thervingi*, *Visigothi*, *Urugundi*, *Borani*, *Skiri*, *Ostrogothi*, *Gipedes*, urmați apoi de alți stăpâni, romanii, ca și în alte regiuni din marele Imperiu Roman, devin o *miseră plebs*, fără importanță politică și al căror nume și veche origine nu mai spuneau nimic.

Poetul român, Andrei Mureșanu, a avut, la 1848, o admirabilă istorică intuiție, când, adresându-se românilor, spunea:

**„Deșteaptă-te române, din somnul cel de moarte,
La care te-adânciră barbarii de tirani”.**

Într-adevăr, în urma retragerii aureliene, romanilor nord-dunăreni le-a fost sortită o noapte îndelungată, datorită unei stăpâniri și exploatare nemiloase din partea barbarilor. Cei care au afirmat că ar fi existat o perfectă armonie, o conviețuire pașnică, o adevărată fraternizare între barbari și romani, nu sunt altceva decât niște romantici și dau dovadă de totală necunoaștere a realităților din alte foste provincii ale Imperiului Roman. Nici de o conviețuire atât de idilică, după cum ar vrea unii să o prezinte, nu poate fi vorba.

De aceea, nu putem accepta ideea că romanitatea din Dacia a fost aceeași ca și cea din provinciile gallice sau iberice, cum afirmă acad. C. C. Giurescu. Acolo, a existat fără întrerupere orașul roman, cu cultura romană. Acolo, în secolele VI-VII, existau oameni de înaltă cultură romană, cum a fost Grigore din Tours sau Isidor din Sevilla, pe când în Dacia nu se poate pomeni de așa ceva.

Iași